कलापकम्" वहैं आलम्बिभिश्चन्द्रकिणः कलापैः"। "दृष्टेव निर्ज्जितकलापभरामधस्तात् व्याकीर्णमाल्यकबरां कबरीं तरुण्याः" माघः। भूषणे "शुक्राकलापस्य च निस्तलस्य" कुमा० "शुक्राकलापस्य शुक्राभूषणस्य" मल्लि०। काञ्च्याम् "रशनाकलापगुणेन वधूः" माघः। ६तूणे तूणश्च शरपूर्णः चर्म्ममयः भस्त्रारूपः यथाह "कलापिनः" कात्या० २२,३,१८, व्या० "कलापशब्देन शरपूर्णा चर्म्ममयी भस्त्रोच्यते" कर्कः। "कलापी चषालः" आश्व० श्रौ०९,७,१८, "सा मेधी चषप्रदेशे धान्यपूलैर्बद्धा तिष्ठति स एव चषालो भवति" नारा० वृत्त्युक्तेः धान्यपूलानां शरतुल्यत्वारोपेण बहुशरवत्त्वगुणयोगात्तूणवत्त्वम् इति तथा च गौण्या चषालस्य कलापित्वम्। ७शरे "कलापिनौ धनुष्पाणी शोभमानौ द्विजोदय" रामा०१,२२,७,अत्रार्थे स्त्रीत्वमपि "परीक्षमाणः पार्थानां कलापानि धनूंषि च" भा०व०१५७अ०। ८धनुषि। "हारिद्रवर्णा ये त्वेते हेमपुङ्खाः शिलाशिताः (शराः)। नकुलस्य कलापोऽयं पञ्चधार्दूलवर्णः। "येनासौ व्यजयत् कृत्स्नां प्रतीचीं दिशमाहवे" भा० वि०६५अ०नकुलास्त्रकथने। ९अर्द्धचन्द्राकारास्त्रभेदे च "खड्गांश्च दीप्तान् दीर्घांश्च कलापांश्च महाधनान्। विषाठान् क्षुरधारांश्च धनुर्भिर्निदधुः सह" भा०वि०५अ०। कलापः कार्त्तिकेयमयूरपिच्छः उत्पत्तिस्थानत्वेनास्त्रस्य अच्। १०व्याकरणभेदे कार्त्तिकेयमयूरपिच्छयोनित्वात्तस्य तथात्वम्। "अधुना स्वल्पतन्त्रत्वात् कातन्त्राख्यं भविष्यति। तद्वाहनकलापस्य नाम्ना कालापकं तथा" वृहत्कथासारः। ११ग्रामभेदे। "देवापिर्योगमास्थाय कलापग्राममास्थितः। सोमवंशे कलौ नष्टे कृतादौ स्थापयिष्यति" भाग०९,१२,१२, "सुदर्शनोऽग्निवर्णः शीघ्रस्तस्य मरुः सुतः। योऽसावास्ते योगसिद्धः कलापग्राममास्थितः। कलेरन्ते सूर्य्यवंशं नष्टं भावयिता पुनः" भाग०९,१२,५, "सत्यभामा तथैवान्या देव्यः कृष्णस्य सम्मताः। वनं प्रविविशुर्राजंस्तपसे कृतनिश्चयाः। फलमूलादिभोजिन्यो हरिध्यानैकतत्पराः। हिमवन्तमतिक्रम्य कलापग्राममाविशन्" भा० मौ०७अ०। तेनास्य हिमवदुत्तरपार्श्वे सन्निवेश इति गम्यते।

चन्द्रे तु कलामाप्नोति व्याप-अण् कलां पाति पा-क वा व्युत्पत्तिः। तस्य कलापतित्वात् कलाधारत्वाच्च तथात्वम् १४विदग्धे त्रि० मेदि० विविधकलाधरत्वात्तस्य तथात्वम्।

कलापक पु० कलाप+स्वार्थे कन्। १कलापार्थे, २हस्तिस्कन्धबन्धे, हेमच० एकवाक्यतापन्ने ३श्लोकचतुष्के न०। "छन्दोबद्धपदं पद्यं तेनैकेन च मुक्तकम्। द्वाभ्यां युग्मञ्च सन्दानितकं त्रिभिरिहेष्यते। कलापकं चतुर्भिश्च पञ्चभिः कुलकं मतम्" सा०द०उक्तेः किराते उदा०। "लोकं विधाता विहितस्य गोप्तुं व्रतस्य सुष्णन् वसु जैत्रमोजः। तेजस्विताया विजयैकहेतोर्निघ्नन् प्रियं प्राणमिवाभिमानम् १। व्रीडानतैराप्रजनोपनीतः संश्रय लक्ष्मीं नृपैः प्रपन्नः। वितानभूतं विततं पृथिव्यां यशः समूहस्त्रिदिवीकीर्णम् २। वीर्यावदानेषु कृतावमर्षस्तन्वन्नभूतामिव सम्प्रतीतिम्। कुर्वन् प्रयासक्षयमायतीनामर्कस्तिषामङ्कुरवावशेषः ३। प्रसह्य योऽस्मासु परैः प्रयुक्तः सर्त्तुं न शक्यः किमुताधिकर्त्तुम्। नवीकरिष्यन्नुपशुष्यदार्द्रैः स त्वद्विना मे हृदयं निकारः४"। कलापिनोमयूरायस्मिन् काले सोऽपि कालः कलापी उपचारात् तस्मिन् काले देयमृणम् "कलाप्यश्वत्थयवबुसाद्धुन्" पा०वुन्। कलापक २तत्काले देये ऋणे न०सि०कौ०।

कलापद्वीप पु०कलापो ग्रामो द्वीप इव वृहत्त्वात्। कलापग्रामे स च ग्रामः हिमवन्तमतिक्रम्य उत्तरत वर्त्तमानः कलापशब्दे दर्शितः। "अग्निवर्णसुतः शीघ्रः शीघ्रस्य तु मरुः सुतः। मरुस्तु योगमास्थाय कलापद्वीपमास्थितः" हरिवं० १५ अ०। अस्यैव कलापग्रामत्वेन भाग० ९, १२, उक्तिः तत्र वाक्यं कलापशब्दे दर्शितम्।

कलापिन् पु०कलापोवर्होऽस्यास्ति इनि। १मयूरे तद्वद्वृक्षशाखावति२वटवृक्षे मेदि०। आप-णिनि कलस्यापी दैत०। ३कोकिले। "ध्वनिकूटकूजितकलाः कलापिनः" माघः। "कलापिनासुहृतन्दत्वहेतौ" रघुः। ४कलापशब्दार्थवति त्रि० कलापशब्दे रामायणादिवाक्यमुदाहृतम्। स्त्रियां ङीप्। ५वैशम्पायनान्तेवासिभेदे पु० तदन्तेवासिनश्च आलम्बः लङ्गः कमलः कृष्णमरुणि तारुण्डः श्यामायनः कठः कलापीति कलापिनोऽन्तेवासिनश्च हरिद्रुश्चरकी तुम्बुरुरुलपश्चेति चत्वारः" मनो०। "कलापिवैशम्पायनान्तेवासिभ्यः" पा० तेन प्रोक्तमधीयते णिनि। कलापिनस्तत्प्रोक्ताध्येतृषु ब०व०।

कलापिनी स्त्री कलापश्चन्द्रोऽस्त्यस्याम् इनि। १रात्रौ राजनि० कलापतुल्याकारवत्त्वात्। २नागरङ्गस्तायां राजनि०।

कलापूर्ण पु०कलाभिः पूर्णः। १चन्द्रे शब्दचन्द्रिका। २कलाभिः पूर्णे त्रि०। "सदा भवान् फाल्गुनस्य गुणैरस्मान्